

การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บท สำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา

Community Participation in Dredging Watercourses in a Rehabilitation Master Plan for Lower Songkhla Lake, Songkhla Province

ประมาณ เทพสงเคราะห์^{1*}

Praman Tepsongkroh^{1*}

Abstract

This research aimed (1) to study the needs for dredging of watercourses, (2) to determine the routes, and (3) to prioritize the dredging operation and pattern.

The approach of the research was qualitative. Data collection took place in five districts, Singha Nakhon, Khuan Niang, Hatyai, Bangklam and Muang Songkhla. Several focus group discussions were organized at both district and provincial levels and were a tool for data collection. At the district level, there were fifteen focus group discussions. Not less than fifty representatives of the five areas participated in each discussion.

At the provincial level, there were six focus group discussions with 100 participants, including fishermen, officials from the public and private sectors, and experts on watercourse dredging. Photographs were taken and live radio broadcasts of the meetings were carried out. The instrument used in the study included focus group meeting notes.

¹สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว วิทยาลัยนานาชาติดิษยะศริน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: pramantep@gmail.com)

รับบทความวันที่ 21 ธันวาคม 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 4 กันยายน 2561

The results of the study were as follows: 1) All the communities needed to dredge the watercourse around the shorelines in each district with a distance of 200-500 meters off the coasts. 2) There were four routes of watercourses to be dredged: that in the middle of Songkhla Lake, the upper and lower watercourse in the lake, and the watercourse around Koh Yor Island, purposely used for water drainage, fishery, marine transportation and tourism. 3) Dredging operations should be carried out in the following order: the watercourse in the middle of Songkhla Lake, the upper watercourse in the lake, the lower watercourse in the lake and that around Koh Yor Island, respectively. 4) The pattern of the watercourses to be dredged: The watercourse in the middle of the lake must be larger, deeper and wider than the others. The excavated muddy sediments and deposits from the dredging should be for public use with good management of sea and land waste.

Keywords: *community participation, master plan, restoration of Songkhla Lake*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการการขุดลอกร่องน้ำ การกำหนดเส้นทางขุดลอกร่องน้ำ การจัดลำดับการขุดลอกร่องน้ำ และรูปแบบร่องน้ำของการขุดลอกในทะเลสาบสงขลาตอนล่างร่วมกับชุมชน การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ 5 อำเภอ ได้แก่ สิงหนคร ควนเนียง หาดใหญ่ บางกล่ำ และเมืองสงขลา ใช้วิธีการจัดเวทีเสวนาประชุมกลุ่มชุมชนระดับอำเภอ อำเภอละ 3 ครั้ง รวม 15 ครั้ง จำนวนไม่น้อยกว่าครั้งละ 50 คน และประชุมระดับจังหวัดทั้ง 5 อำเภอ จำนวน 6 ครั้ง ประกอบด้วย ผู้มีส่วนร่วมอาชีพประมง เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการขุดลอกร่องน้ำ ครั้งละไม่น้อยกว่า 100 คน มีการถ่ายภาพประกอบ การถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกการประชุมกลุ่ม ผลการศึกษามีดังนี้ 1) ชุมชนมีความต้องการขุดลอกร่องน้ำให้อยู่บริเวณชายฝั่งของแต่ละอำเภอ มีระยะห่างจากชายฝั่งประมาณ 200 - 500 เมตร 2) การกำหนดเส้นทางขุดลอกร่องน้ำมีจำนวน 4 ร่องน้ำ ได้แก่ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลารอบบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ เพื่อการใช้ประโยชน์ในการระบายน้ำ การประมง การสัญจรทางน้ำ และการท่องเที่ยว 3) การจัดลำดับการขุดลอกร่องน้ำตามลำดับ ได้แก่ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลารอบบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ 4) รูปแบบร่องน้ำของการขุดลอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลาที่มีความกว้าง ความยาว ความลึก และปริมาณดินที่ขุดลอกมากกว่าร่องน้ำอื่นโดยให้นำตะกอนดินจากการขุดลอกร่องน้ำไปใช้ประโยชน์สาธารณะ รวมทั้งการหาพื้นที่ทิ้งตะกอนดินที่เหมาะสมทั้งบนบกและในทะเล

คำสำคัญ: *การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดทำแผนแม่บท, การฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา*

บทนำ

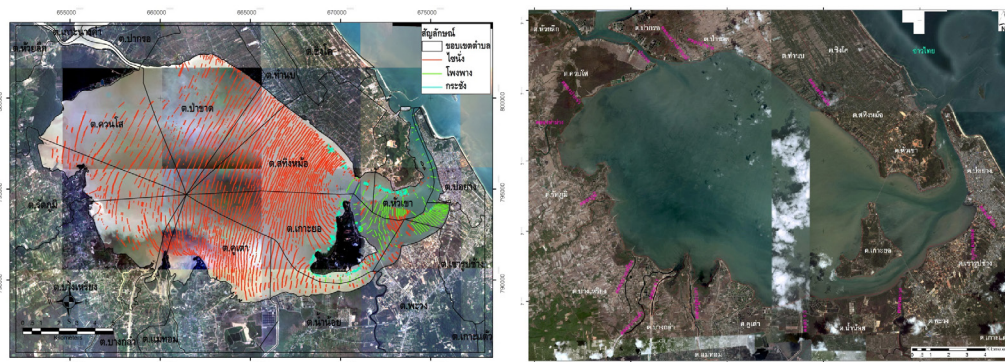
การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา” มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนที่ทำการประมงในทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 1,046 ตารางกิโลเมตร น้ำจากดินน้ำลำคลองหลายสายไหลลงมารวมกันและมีส่วนเชื่อมต่อกันออกสู่อ่าวไทย พื้นที่ทะเลสาบแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) ทะเลน้อย มีพื้นที่ประมาณ 27 ตารางกิโลเมตร 2) ทะเลหลวง อยู่ถัดจากทะเลน้อยลงมาจนถึงบริเวณเกาะใหญ่ อำเภอกะระเสสินธุ์ มีพื้นที่ประมาณ 473 ตารางกิโลเมตร 3) ทะเลสาบ (ทะเลสาบตอนกลาง) เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากทะเลหลวงลงมาจนไปบรรจบเขตอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง และอำเภอสังขละบุรี จนถึงบริเวณปากอ้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 360 ตารางกิโลเมตร 4) ทะเลสาบสงขลา (ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง) เป็นส่วนที่เชื่อมต่อออกสู่อ่าวไทยมีพื้นที่ประมาณ 182 ตารางกิโลเมตร ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งน้ำที่เรียกว่า ทะเลสาบน้ำ เพราะมีระบบน้ำที่ผสมผสานกัน คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ณ สถานที่และฤดูกาลที่แตกต่างกัน นับเป็นทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในปัจจุบันทะเลสาบสงขลาตื้นเขิน โดยเฉพาะทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีความลึกเฉลี่ยประมาณ 1.5 เมตร ยกเว้นบริเวณช่องแคบที่เชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทยมีความลึกประมาณ 12-14 เมตร ทะเลสาบส่วนนี้เป็นบริเวณที่มีน้ำเค็ม แต่บางส่วนในช่วงฤดูฝนจะเป็นน้ำกร่อย และได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้น-น้ำลงอย่างมาก บริเวณทางตอนใต้มีพื้นที่ป่าชายเลนและป่าชุ่มน้ำปกคลุมโดยทั่วไป แต่ปัจจุบันถูกเปลี่ยนไปเป็นที่อยู่อาศัย และพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้ง ทำให้มีการระบายน้ำเสียจากชุมชนเมือง โรงงานอุตสาหกรรม และนาุ้ง ทำลายระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และมีการวางเครื่องมือประมงประเภทโพงพาง และไซ้กุ้งเกือบทั่วทั้งทะเลสาบตอนล่าง เป็นสาเหตุให้เกิดการตกตะกอนและทำให้ท้องน้ำทะเลสาบตอนล่างตื้นเขินเป็นอย่างมาก หากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ ทะเลสาบสงขลาอาจจะกลายเป็นพื้นแผ่นดินได้ (กระทรวงคมนาคม, 2556ก)

จากการจัดทำแผนที่ของสถานีวิจัยสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมข้อมูลลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัจจุบันทะเลสาบสงขลา มีสภาพตื้นเขินตามรูปที่ 1 เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินบริเวณต้นน้ำ ทำให้ตะกอนดินถูกชะล้างไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาเพิ่มขึ้น การใช้เครื่องมือประมงจำนวนมากวางกระจายครอบคลุมพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ทำให้สัตว์น้ำไม่สามารถย้ายถิ่นฐานตามฤดูกาลได้ และยังเป็นการปิดกั้นเส้นทางจราจรทางน้ำและกีดขวางการไหลของกระแสน้ำ นับเป็นสาเหตุประการหนึ่งของการตกตะกอนจนตื้นเขิน นอกจากนี้ยังทำให้ปัญหาอุทกภัยในเขตพื้นที่รับน้ำของทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นด้วยปัญหาทรัพยากรน้ำและปัญหาคุณภาพน้ำที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่น การระบายน้ำเสียของชุมชน โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเลี้ยงปลูสัตว์เป็นต้น เป็นปัญหาล้างแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น จำนวนสัตว์น้ำที่จับได้ รวมทั้งครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงมีจำนวนลดลง ปัญหาของทะเลสาบดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูสภาพโดยเร็ว ทั้งนี้ ปัญหาในส่วนของทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีระดับความรุนแรงเร่งด่วนมากกว่าในส่วนของทะเลสาบสงขลาตอนกลาง กรมเจ้าท่าได้ให้ความสำคัญ

ในการพัฒนาทะเลสาบสงขลาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการเดินเรือ ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากปัญหาการคั่งเงินของทะเลสาบสงขลาตอนล่างในด้านต่าง ๆ เช่น คุณภาพน้ำ การดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ และผลผลิตสัตว์น้ำ การระบายน้ำ การสัญจรทางน้ำ การประมงและการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาในระดับที่รุนแรงมากขึ้น กรมเจ้าท่าจึงได้จ้างผู้วิจัยในฐานะเป็นที่ปรึกษาให้ศึกษาและสำรวจ ออกแบบหาแนวทางการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำ การจัดระเบียบเครื่องมือประมง รวมทั้งการจัดพื้นที่ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยการจัดลำดับความสำคัญของแผนงานและโครงการในทะเลสาบสงขลาตอนล่างให้สอดคล้องกับแผนแม่บทการพัฒนาภูมิภาทะเลสาบสงขลา โดยการจัดประชุมในพื้นที่เพื่อชี้แจง และรับทราบความคิดเห็นของชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา แผนแม่บทการพัฒนาทะเลสาบสงขลา ต้องการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และแก้ไขปัญหาการคั่งเงินและจัดระบบไหลเวียนของน้ำในทะเลสาบสงขลา ดังนั้น การขุดลอกร่องน้ำและแนวคิดของแผนการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จึงมีความสอดคล้องในยุทธศาสตร์ด้านการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ งานจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงความคิดในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ จึงต้องให้ชุมชนร่วมกันศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งได้ 4 ระดับ ได้แก่ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล (Cohen & Uphoff, 1981) รวมทั้ง อรพินท์ สฟโชคชัย (2550) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการรับรู้ สามารถให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานติดตามตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมรับประโยชน์และเป็นเจ้าของนโยบายสาธารณะ จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม ซึ่ง โรส (Rose อ้างถึงใน สานิตย์ บุญชู, 2527) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นไปได้โดยสะดวกและสามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่าคนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง คุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะไม่มี ความหมายหากขาดการมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น นอกจากนี้ มีการวิจัยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนด้วยเช่น กัญญาณีย์ กาพภักดี (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนบ้านไม้รูด ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นอันดับแรกอยู่ในระดับน้อย รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์อยู่ในระดับน้อย ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับน้อย สอดคล้องกับ วิฑูริ์ดิโน ใจเพชร (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเหมืองง่า

อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน: ภายใต้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลเหมืองง่าโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นรับฟังความคิดเห็น ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นเสริมอำนาจ ตามลำดับ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลเหมืองง่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านขั้นตอนการติดตามและประเมินผลแผน ด้านขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ ด้านขั้นตอนการจัดทำแผน ตามลำดับ รวมทั้ง ไกรสร เฟื่องสกุล (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: ศึกษากรณีลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับการวิจัยของ ศิริชัย कुमारจันทร์, กรกฎทองชะโชค, ธานินทร์ เงินถาวร, เอกราช สุวรรณรัตน์ (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่า การจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สาเหตุเนื่องมาจากขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร สอดคล้องกับ จรูญ หุยทอง (2559) ซึ่งกล่าวถึงปัญหาอุปสรรคเบื้องต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่เกิดจาก “ปัญหาขาดจิตสำนึก” ได้แก่ จิตสำนึกของผู้ใช้อำนาจรัฐหรือเจ้าของโครงการ จิตสำนึกสาธารณะและความกล้าหาญทางจริยธรรมของนักวิชาการ จิตสำนึกสาธารณะของประชาชน และจิตสำนึกของสื่อมวลชน รวมทั้งเสนอทางออกสำหรับสังคมไทย โดยต้องอาศัยสมองและสองมือของประชาชนที่ทันโลกทันเหตุการณ์ หรือ “รู้จักวัน” กับเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทรงพลังด้วยข้อมูลที่รอบด้านของสังคมแห่งการเรียนรู้ สรุบบทเรียนในการต่อสู้ ขับเคลื่อนสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สังคมต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ตามหลักการที่ว่า “คืนความสมบูรณ์สู่สังคม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน มีความเป็นเอกภาพ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ดังนั้น กรอบแนวคิดในการวิจัยในกระบวนการจัดทำแผนแม่บทขั้นต้นของการจัดทำแผนพัฒนา ประกอบด้วย ความต้องการของชุมชน การกำหนดเส้นทางการขุดลอกร่องน้ำ การจัดลำดับเลือกแนวเส้นทางขุดลอกร่องน้ำ และการเสนอรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ขั้นต้นให้ข้อมูลข่าวสาร และขั้นรับฟังความคิดเห็น

การจัดทำแผนพัฒนาสำหรับการฟื้นฟูในการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา ดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาการตื้นเขินของตะกอน และผลกระทบมาจากปัญหาการตื้นเขินของทะเลสาบสงขลาตอนล่างในด้านต่างๆ โดยผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาโครงการดำเนินการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ บริษัท ซีเอสเปคตรัม จำกัด และ บริษัท เอส ที เอส เอ็นจิเนียริง คอนซัลแตนท์ จำกัด ให้ศึกษาการจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่างให้กับกรมเจ้าท่าในช่วงระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2554-2556) รวมทั้งการขยายเวลาการดำเนินงานออกไปอีก 2 ปี



วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
2. เพื่อกำหนดเส้นทางขุดลอกร่องน้ำของชุมชนในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
3. เพื่อจัดลำดับเลือกแนวเส้นทางขุดลอกร่องน้ำของชุมชนในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
4. เพื่อเสนอรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำร่วมกับชุมชนพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

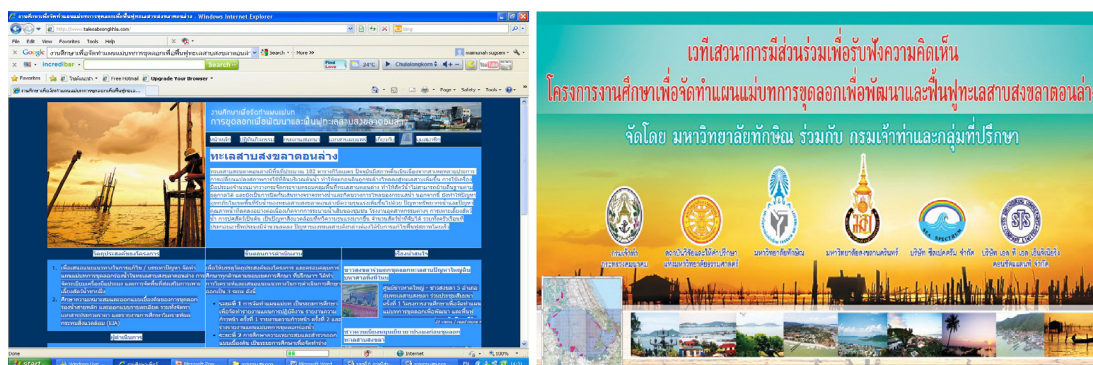
การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชน มีการดำเนินการ ดังนี้

ขอบเขตการวิจัย ด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาในพื้นที่ติดทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา จำนวน 5 อำเภอ ดังนี้ สิงหนคร ควนเนียง หาดใหญ่ บางกล่ำ และเมืองสงขลา **การเลือกผู้ให้ข้อมูล** เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญการขุดลอกร่องน้ำ หัวหน้าหน่วยงานและผู้นำชุมชน ได้แก่ผู้บริหารจากกรมเจ้าท่า สำนักพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เชี่ยวชาญจากบริษัทด้านการออกแบบทางวิศวกรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ-สังคม ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม นักปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา นักวิชาการ และผู้นำกลุ่มชุมชนไม่น้อยกว่า 10 คน กับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชุมกลุ่มชุมชนระดับอำเภอในพื้นที่ 5 อำเภอ อำเภอละ 3 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 50 คน รวมเป็น 15 ครั้ง และประชุมกลุ่มใหญ่รวมทั้ง 5 อำเภอ เป็นระดับจังหวัด 6 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 100 คน **การเก็บข้อมูล** ใช้วิธีการประชุมร่วมเสวนากลุ่ม โดยการสังเกตและถ่ายภาพ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกการประชุมและเสวนากลุ่มแบบกึ่งโครงสร้าง **การวิเคราะห์ข้อมูล** ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ใช้วิธีอุปนัย นำเอาข้อมูลย่อยที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปตามประเด็นความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สร้าง

ข้อสรุปเป็นภาพรวม การดำเนินการ เป็นการจัดขั้นตอนตามลำดับการจัดประชุมกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ใช้การประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ให้ข้อเสนอแนะและมีส่วนร่วม ดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลิตและใช้สื่อประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ เช่น แผ่นพับ เว็บไซต์ ถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การจัดเวที การรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น

ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นดำเนินการไปพร้อมๆ กับการประชาสัมพันธ์ และร่วมกับการจัดเวทีย่อยรับฟังความคิดเห็นระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งในการประชาสัมพันธ์มีสื่อต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นพับแนะนำโครงการ แผ่นพับชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชน แผ่นพับให้ข้อเสนอแนะถึงการมีส่วนร่วม และจดหมายข่าว 2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อเฉพาะกิจ และอื่น ๆ ได้แก่ การถ่ายทอดสดออกอากาศทางสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 88 MHz และสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา FM 88.25 MHz จัดทำแผ่น DVD แนะนำและเปิดตัวโครงการ ป้ายไว้นิลประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ 5 อำเภอ ป้ายเวทีในการประชุมใหญ่ประชาคมระดับจังหวัด เสื้อกระเป๋ากเอกสาร การแถลงข่าว การจัดทำเว็บไซต์ และการจัดประชุมร่วมกับประชาคมการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลา โดยสามารถเข้าสู่ข้อมูลต่าง ๆ ได้จากเว็บไซต์ที่สร้างขึ้นเป็นการเฉพาะ คือ www.แผนขุดลอก.com หรือ www.talesabsongkhla.com ดังรูปที่ 2



รูปที่ 2 เว็บไซต์โครงการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่างและแผ่นป้ายเวที

การดำเนินการเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นการเลือกแบบเจาะจงได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญการขุดลอกร่องน้ำ หัวหน้าหน่วยงานและผู้นำชุมชน ได้แก่ผู้บริหารจากกรมเจ้าท่า สำนักพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เชี่ยวชาญจากบริษัทด้านการออกแบบทางวิศวกรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ-สังคม ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม นักปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา นักวิชาการ และผู้นำกลุ่มชุมชนกับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประชุมกลุ่มชุมชนระดับอำเภอเข้าร่วมประชุมเสวนา

เหมือนกันทุกประเด็น มีจำนวนการเข้าร่วมประชุมของชาวบ้านแตกต่างกัน ซึ่งกำหนดประชุมระดับอำเภอ อำเภอละ 3 ครั้ง และระดับจังหวัด 6 ครั้ง การเก็บข้อมูลใช้วิธีการประชุมเสวนากลุ่มและถ่ายภาพประกอบเครื่องมือที่ใช้ คือ แบบบันทึกการประชุมเสวนากลุ่มถึงโครงสร้าง ผลการศึกษามี 4 ประเด็น ดังนี้

1. ความต้องการของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

การประชุมกลุ่มย่อย 5 อำเภอรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีประชาชนเข้าร่วมประชุมเสวนา ครั้งที่ 1 อำเภอสิงหนคร 72 คน อำเภอเมืองสงขลา 64 คน อำเภอหาดใหญ่ 109 คน อำเภอบางกล่ำ 47 คน อำเภอกวนเนียง 51 คน และการประชุมประชาคมจังหวัดครั้งที่ 1 มีจำนวน 226 คน ครั้งที่ 2 มีจำนวน 241 คน ผลสรุปว่าประชาชนมีความต้องการให้มีการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง และต้องการร่องน้ำที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในแต่ละตำบล โดยให้ประชาชนในแต่ละพื้นที่เป็นผู้กำหนดแนวร่องน้ำ โดยมีผลพบว่าประชาชนอยากได้ร่องน้ำรอบทะเลสาบที่ไม่ไกลจากชายฝั่งมากนัก เพื่อใช้สำหรับการแพร่พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง แต่ไม่เน้นการใช้ร่องน้ำเพื่อการเดินเรือเป็นหลัก รวมทั้งมีการเสนอให้เพิ่มร่องน้ำกลางทะเลสาบ เพื่อช่วยการระบายน้ำ ซึ่งจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่างโดยรวม

1.1 เวทีการประชุม ณ ศาลาประชาคม ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็นโครงการงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 3 สรุปผลได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุดในเขตอำเภอเมืองสงขลา ประกอบด้วยแนวขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1) ชุมชนมีความต้องการขุดลอกร่องน้ำให้เป็นระบบ และขุดลอกร่องน้ำเพิ่มเติมในพื้นที่คลองสะตังหม้อ เนื่องจากปัจจุบันมีน้ำขัง และเกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย

1.2) ปัญหาของทะเลสาบสงขลาเกิดจากการสร้างท่าเรือใกล้ที่ปากน้ำทะเลสาบสงขลา ทำให้มีผลต่อการระบายน้ำและการไหลของน้ำได้ช้า

ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่ขุดลอกร่องน้ำ มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ระยะเวลาในการขุดลอกร่องน้ำจะใช้เวลานานเมื่อชาวบ้านปล่อยลูกปลาไปแล้วต้องใช้ระยะเวลา 2 ปีกว่าปลาจะโตและขายได้

2.2) ควรมีการชดเชยให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะช่วงระหว่างการขุดลอกร่องน้ำ เนื่องจากส่งผลกระทบต่อรายได้และค่าใช้จ่ายของชาวบ้าน

ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำมีข้อเสนอแนะว่าควรนำดินในทะเลสาบขึ้นมาใช้ถมพื้นที่รับลม

ประเด็นที่ 4 ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการขุดลอกร่องน้ำและวิธีการแก้ไขมีข้อเสนอแนะว่าควรขุดลอกร่องน้ำในระยะที่ห่างจากชายฝั่ง เพราะถ้าขุดใกล้ชายฝั่งอีกไม่นานก็จะตื้นเขินเหมือนเดิม เพราะบริเวณปากทะเลสาบสงขลาแคบมาก



รูปที่ 3 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ ต.เกาะขย อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา

1.2 เวทีการประชุม ณ โรงเรียนวัดบางลึก ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 4 สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุดร่องน้ำ ประกอบด้วย แนวขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ โดยต้องการขุดลอกร่องน้ำระหว่างชายฝั่งถึงแนวขุดที่ชาวบ้านออกแบบห่างจากฝั่งประมาณ 200 -500 เมตร

ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่จะขุด มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ชุมชนเห็นด้วยกับการขุดลอกร่องน้ำใกล้แนวชายฝั่งและควรจะให้ทำประมงไปด้วย

2.2) ชุมชนอยากให้ขุดตามความต้องการของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ และบริเวณทำเรื่อน้ำลึก ดินเงินมากอยากให้มีการขุดลอกร่องน้ำด้วย

ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1) อดีตที่ผ่านมามีเรือควั่นว้าง ซึ่งมีร่องน้ำธรรมชาติอยู่แล้วและอยากให้รัฐจัดโซนเลี้ยงปลา ว่าตรงไหนเลี้ยงได้ เลี้ยงไม่ได้ บางทีอาจไปขวางทางน้ำไหล เพื่อกำจัดปัญหาเรื่องอุปกรณ์ทำประมงที่ไม่ถูกต้อง

3.2) ควรมีการกำหนดเขตระยะห่างจากฝั่งกี่เมตร เพื่อห้ามทำการประมงหลังจากขุดแล้วและควรมีโครงการดูแลหรือไม่ ขุดแล้วหลังจากนั้นก็ปีจึงจะมีการขุดลอกร่องน้ำอีก ดินที่ได้จากการขุดลอกควรเอาดินไปถมริมฝั่ง กั้นเขื่อน และปลูกเป็นป่าชายเลน

ประเด็นที่ 4 ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการขุดลอกร่องน้ำและวิธีการแก้ไข มีข้อเสนอแนะดังนี้

4.1) ทำเรื่อน้ำลึกส่งผลกระทบต่อเรื่องการกัดเซาะชายฝั่ง เป็นการกั้นสัตว์น้ำเล็ก ๆ ไม่ให้เข้ามาวางไข่ในทะเลสาบสงขลา และปากทะเลสาบมีการวางโพรงพวงมา

4.2) โครงการต่าง ๆ ของรัฐต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับชาวบ้าน จะทำอะไรก็ทำไปแต่ต้องไม่กระทบกับวิถีชาวบ้าน



รูปที่ 4 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

1.3 เวทีการประชุม ณ ศาลาประชาคม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 5 สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุด ประกอบด้วย แนวขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1) ต้องการขุดลอกร่องน้ำ โดยระหว่างที่มีการขุดจะต้องมีม่านกันตะกอน เพราะจะไปกระทบต่อการทำวนลอยของชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้ปลาหนี ระยะการขุดห่างจากฝั่ง 500 เมตร ส่วนจีเลน นำมาถมตลิ่งเพื่อทำเป็นป่าชายเลน ซึ่งคาดว่าจะแปรสภาพได้ภายใน 2 ปี

1.2) เห็นด้วยกับการขุดลอกร่องน้ำตามความต้องการของชาวบ้านในแต่ละอำเภอรอบทะเลสาบสงขลา ปัญหาคือ น้ำเค็มขึ้นไม่ถึงต้องขุดให้น้ำไหลขึ้นมา การขุดลอกร่องน้ำครั้งนี้เกิดขึ้นจริงเสียที เพราะที่บอกว่ากรมเจ้าท่าเป็นผู้ออกแบบ ชาวบ้านก็รับรู้และมีส่วนร่วมด้วย

ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่จะขุด มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ชาวประมงยินดีที่จะจัดระเบียบเครื่องมือประมง ในระหว่างการขุดลอกร่องน้ำจะให้ชาวบ้านเลิกอาชีพประมงหรือหลังจากขุดลอกร่องน้ำเสร็จให้กลับมาทำใหม่

2.2) ควรจะมีการชดเชยให้กับชาวประมงพื้นบ้าน ในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1) พื้นที่ทิ้งดินบริเวณเขาเจ็ญ และให้ถมทะเลนอกชายฝั่งเดิม เพื่อปลูกโกงกาง ทำการอนุรักษ์ให้กุ้งปลาได้อาศัย

3.2) การขุดจะต้องมีม่านกันตะกอนเพื่อป้องกันไม่ให้มีตะกอนและขุดใส่เรือไปทิ้งกลางทะเล

ประเด็นที่ 4 เรื่องอื่น ๆ เนื่องจากขณะนี้เมืองหาดใหญ่มีแผนป้องกันน้ำท่วม เพื่อระบายลงสู่ทะเลสาบสงขลาและอ่าวไทยได้เร็วขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการขุดคลองระบายน้ำเพิ่มและขุดวางท่อน้ำบนถนนลพบุรีราเมศวร์ จึงเสนอว่าแทนที่จะเอาทะเลสาบเป็นแก้มลิง ขอให้มีการชะลอน้ำโดยทำแก้มลิงบนบกด้วย เพื่อลดผลกระทบด้านตะกอนที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ของชาวประมงชายฝั่งที่มีการเพาะเลี้ยงปลา



รูปที่ 5 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ อ.สิงหนคร จ.สงขลา

1.4 เวทีการประชุม ณ ศาลาประชาคม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 6 สรุปได้ดังนี้

- ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุด ประกอบด้วย แนวขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ
- ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่จะขุด
- ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำ
- ประเด็นที่ 4 ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการขุดลอกร่องน้ำและวิธีการแก้ไข
- ประเด็นที่ 5 เรื่องอื่น ๆ มีข้อเสนอแนะดังนี้

ชุมชนต้องการขุดลอกร่องน้ำ เนื่องจากทะเลสาบเริ่มจะตื้นเขินแล้ว จึงต้องพัฒนาให้ทะเลสาบเป็นที่ทำมาหากินในระยะยาว เพราะคนที่เห็นความเปลี่ยนแปลงของทะเลสาบมากที่สุด คือพี่น้องประชาชน และรู้ดีว่าร่องน้ำบริเวณไหนที่ควรจะขุด การใช้ประโยชน์ในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอยากให้ขุดปากอ่าวท่าเมรุหรือปากคลองเพราะเวลาเรือออกทะเลจะไม่สามารถออกได้เนื่องจากน้ำตื้น ระยะทางจากปากคลองถ้ามีการขุดลอกร่องน้ำอาจจะทำให้ดีขึ้น ปลาที่จะเจริญเติบโตขยายพันธุ์ได้มากขึ้น ทั้งนี้ มีที่สาธารณะอยู่ประมาณ 100 ไร่ คงจะเป็นที่ที่ตะกอนที่ขุดขึ้นมาได้



รูปที่ 6 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ อ.บางกล่ำ จ.สงขลา

1.5 เวทีการประชุม ณ ห้องประชุมชมรมรักชาติไทย อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็นโดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 7 สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุดในเขตอำเภอควนเนียง ประกอบด้วย ขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ

ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่จะขุด มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ชุมชนต้องการขุดลอกร่องน้ำ แต่การตัดสินใจว่าจะใช้รูปแบบการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบแบบใดนั้น ยังเป็นเรื่องยาก เพราะชาวบ้านยังไม่เข้าใจและไม่มีข้อมูลเพียงพอ ผลสำรวจจากแบบสอบถาม เสียงส่วนใหญ่ขอให้มีการขุดลอกร่องน้ำ

2.2) การขุดลอกร่องน้ำจะกระทบต่อชาวประมงที่ลงทุน จึงควรมีการชดเชยเครื่องมือประกอบอาชีพเพื่อไม่ให้กระทบกับการประกอบอาชีพ หากต้องมีการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบ ซึ่งรัฐต้องเข้ามาดูแลเพื่อให้เกิดประโยชน์กับชาวประมงด้วย

ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1) ชุมชนเสนอให้ทิ้งดินที่ปากบาง-ภูมิได้ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแล แม้ว่ากรมเจ้าท่าจะถมดินให้บ้างแล้ว แต่ก็ยังมีความต้องการอีก และบริเวณหลังป้อมตำรวจประมาณ 50 ไร่

3.2) ทะเลเป็นที่สาธารณะซึ่งการขุดลอกร่องน้ำต้องประสานกับทุกฝ่าย และการพัฒนาต้องยอมเสียสละส่วนใดส่วนหนึ่ง



รูปที่ 7 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ อ.ควนเนียง จ.สงขลา

2. การกำหนดเส้นทางการขุดลอกร่องน้ำของชุมชนในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง 5 อำเภอ

การประชุมกลุ่มย่อย 5 อำเภอรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีประชาชนเข้าร่วมประชุมเสวนาครั้งที่ 2 อำเภอสิงหนคร 191 คน อำเภอเมืองสงขลา 88 คน อำเภอบางกล่ำ 11 คน อำเภอควนเนียง 47 คน และการประชุมประชาคมจังหวัดครั้งที่ 3 มีจำนวน 147 คน ครั้งที่ 4 มีจำนวน 435 คน มีผลสรุปจากการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โครงการจัดทำแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มีการออกแบบแนวเส้นทางการขุดลอกร่องน้ำเบื้องต้นตามข้อเสนอของชุมชน ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาได้ปรับปรุงแนว-

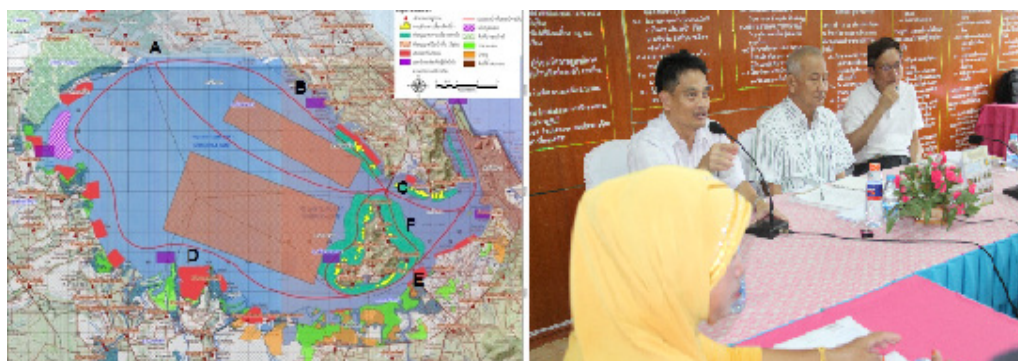
ร่องน้ำที่ประชาชนเสนอให้สอดคล้องกับลักษณะชายฝั่งและการไหลเวียนของน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ดังรูปที่ 8 สรุปได้ดังนี้

1) ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา (AC) อยู่ไกลจากชายฝั่งและชุมชน อยู่ระหว่างเขตไซนังที่ได้รับอนุญาตให้จับสัตว์น้ำ ไม่อยู่ใกล้เขตฟาร์มทะเล หรือเขตรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำ

2) ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน (ABC) อยู่ใกล้เขตฟาร์มทะเลน้อยกว่าร่องรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง คือ มีประมาณ 3 ฟาร์มทะเล และ 1 เขตรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำตามประกาศจังหวัดสงขลา ประชาชนที่อยู่รอบทะเลสาบมีอำเภอเดียว คือ อำเภอสิงหนคร

3) ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง (ADE) น่าจะให้ผลดีต่อแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำมากที่สุด เพราะอยู่ใกล้ฟาร์มทะเลซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของทะเลสาบสงขลา ถึง 11 ฟาร์ม ร่องน้ำนี้ทำหน้าที่เป็นแนวกันชน และเป็นแหล่งที่สัตว์น้ำเจริญเติบโตเต็มวัยได้ดี มีน้ำหนักตัวเพิ่ม จึงสอดคล้องกับแผนแม่บทเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ นอกจากนี้ ยังอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลสาบสงขลา ถึง 4 อำเภอ มีชาวบ้านได้รับประโยชน์จำนวนมาก ประกอบกับเป็นร่องน้ำที่มีความยาวมากที่สุด และมีปริมาณขุดลอกร่องน้ำสูงสุด

4) ร่องรอบเกาะยอ (F) อยู่ใกล้ฟาร์มทะเลเพียงแห่งเดียว และมีประชาชนในเกาะยอเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์



รูปที่ 8 การขุดแอ่งน้ำตามความต้องการของชาวบ้าน และการประชุมเสวนากับชุมชน

3. การจัดลำดับเลือกแนวเส้นทางขุดลอกร่องน้ำของชุมชน 5 อำเภอ

การประชุมกลุ่มย่อย 5 อำเภอรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีประชาชนเข้าร่วมประชุมเสวนาครั้งที่ 3 อำเภอสิงหนคร 58 คน อำเภอเมืองสงขลา 32 คน อำเภอหาดใหญ่ 64 คน อำเภอบางกล่ำ 36 คน ประชุมเพิ่มอีกครั้งในพื้นที่อำเภอสิงหนคร 29 คน และการประชุมประชาคมจังหวัดครั้งที่ 4 มีจำนวน 435 คน ครั้งที่ 5 มีจำนวน 308 คน มีผลสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ดังรูปที่ 9-11 ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นเสนอให้ดำเนินการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลา ดังนี้ อำเภอสิงหนครอันดับที่ 1 ร่องกลางทะเล รองลงมา ร่องน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลาอันดับที่ 1

ร่อนน้ำกลางทะเล ร่องลงมา ร่อนน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่อนน้ำรอบเกาะขย และร่อนน้ำรอบทะเลสาบ ร่องล่าง อำเภอหาดใหญ่อันดับที่ 1 ร่อนน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่องลงมา ร่อนน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง ร่อนน้ำกลางทะเล และร่อนน้ำรอบเกาะขย อำเภอบางกล่ำอันดับที่ 1 ร่อนน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง ร่อนน้ำ รอบทะเลสาบร่องบน ร่อนน้ำรอบเกาะขย และร่อนน้ำกลางทะเล อำเภอควนเนียงอันดับที่ 1 ร่อนน้ำกลางทะเล ร่องลงมา ร่อนน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง ร่อนน้ำรอบทะเลสาบร่องบน และร่อนน้ำรอบเกาะขย มีผลสรุป ลำดับแนวเส้นทางทรุดลอกร่องน้ำของชุมชน ได้แก่ ร่อนน้ำกลางทะเล ร่อนน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่อนน้ำ รอบทะเลสาบร่องล่าง และร่อนน้ำรอบเกาะขย ตามลำดับ

นอกจากนี้ ยังมีความเห็นเพิ่มเติมในประเด็น การสร้างเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งมีความจำเป็น อย่างยิ่งในการจัดทำแผนแม่บทการทรุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง เพราะจะเป็นประโยชน์ในการ ดำเนินการ การแก้ไขปัญหาเป็นปากเป็นเสียง เป็นหูเป็นตา ระหว่างภาคประชาชนกับผู้รับเหมาเพื่อใช้ในการ เรียกเรื่องสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชนที่จะได้รับผลกระทบเมื่อมีการทรุดลอกร่องน้ำ โดยเฉพาะปัญหา สำคัญเร่งด่วนที่ต้องแก้ไขก่อนดำเนินการทรุดลอกร่องน้ำ คือ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ทั้งในคลองสำโรง คลองวง คลองบางดาน เพราะเมื่อมีการทรุดลอก น้ำเสียจากคลองต่าง ๆ ก็จะไหลมารวมที่ทะเลสาบสงขลา ทำให้ สัตว์น้ำตายและเกิดความเสียหายต่อชาวประมง เพราะฉะนั้น จึงขอให้ประชาชนในพื้นที่จัดตั้งเป็นองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน เพื่อทำหน้าที่ในการกำกับดูแลการทรุดลอกร่องน้ำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตน้อยที่สุด และขอให้เครือข่ายคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทรุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลา เพื่อเป็นตัวแทนภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการสอดส่อง กำกับ และดูแล การดำเนินการทรุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส รวมทั้งรักษาสิทธิประโยชน์ ของประชาชนในพื้นที่อันอาจเกิดผลกระทบต่ออาชีพ การดำเนินชีวิตประจำวันหรือสุขภาพในระยะยาว



รูปที่ 9 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 1 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 226 คน (กระทรวงคมนาคม, 2555)



รูปที่ 10 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 2 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 241 คน (กระทรวงคมนาคม, 2556ข)



รูปที่ 11 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 3 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 147 คน (กระทรวงคมนาคม, 2556ค)



รูปที่ 12 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 4 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 435 คน (กระทรวงคมนาคม, 2557ก)



รูปที่ 13 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 5 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 308 คน (กระทรวงคมนาคม, 2557ข)



รูปที่ 14 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 6 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 241 คน (กระทรวงคมนาคม, 2558)

4. การเสนอรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำร่วมกับชุมชนพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

การประชุมกลุ่มย่อย 5 อำเภอรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีประชาชนเข้าร่วมประชุมเสวนา ครั้งที่ 3 อำเภอสิงหนคร 58 คน อำเภอเมืองสงขลา 32 คน อำเภอหาดใหญ่ 64 คน อำเภอบางกล่ำ 36 คน ประชุมเพิ่มอีกครั้งในพื้นที่อำเภอสิงหนคร 29 คน และการประชุมประชาคมจังหวัดครั้งที่ 6 มีจำนวน 241 คน มีผลสรุปการสำรวจความต้องการขุดลอกร่องน้ำของประชาชน มีรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำตามตารางที่ 1 พบว่า ประชาชนต้องการร่องน้ำโดยเฉลี่ยห่างจากฝั่ง มากกว่า 100 ถึง 500 เมตร ความกว้างร่องน้ำประมาณ 50 เมตร และลึก 5 เมตร ผลการสำรวจแสดงว่าประชาชนต้องการร่องน้ำที่มีความลึกมาก เพื่อให้เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง และมีระยะห่างจากฝั่งไม่ไกลจนเกินไป เพื่อให้เดินทางจากฝั่งไปยังร่องน้ำได้โดยใช้เวลาไม่นาน แต่ความกว้างของกันร่องน้ำที่ต้องการก็ไม่จำเป็นต้องกว้างมากจนเกินไป และตามข้อคิดเห็นจากประชาคมระดับจังหวัดตามรูปที่ 12-14

ตารางที่ 1 รูปแบบการขุดลอกร่องน้ำจากความต้องการของประชาชน

ระยะห่างจากฝั่ง		น้อยกว่า 100 เมตร	100-200 เมตร	200-300 เมตร	300-500 เมตร	มากกว่า 500 เมตร	อื่น ๆ
รวม (คน)	534	73	120	118	109	101	13
เปอร์เซ็นต์	100 %	13.67 %	22.47 %	21.73 %	20.07 %	18.60 %	2.39 %
ความกว้างร่องน้ำ		30 เมตร	40 เมตร	50 เมตร	อื่นๆ		
รวม (คน)	498	89	69	261	79		
เปอร์เซ็นต์	100 %	17.87 %	18.35 %	52.41 %	15.86 %		
ความลึกท้องน้ำ		3 เมตร	4 เมตร	5 เมตร	อื่นๆ		
รวม (คน)	509	13	95	335	66		
เปอร์เซ็นต์	100 %	2.55 %	18.66 %	65.81 %	12.97 %		

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาโครงการขุดลอกร่องน้ำ ได้นำข้อเสนอแนะจากการประชุมร่วมกับชุมชน มากำหนดรูปแบบร่องน้ำของการขุดลอกตามข้อเสนอของชุมชน มีรายละเอียดตามตารางที่ 2 โดยกำหนดร่องน้ำทั้งหมดที่จะทำการขุดลอกร่องน้ำให้มีความชันด้านข้าง 1 : 10 จำนวน 4 แนว ดังนี้

1. แนวร่องน้ำกลาง คือ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา (AC) กว้าง 120 เมตร ยาว 18.74 กิโลเมตร ลึก 4 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ปริมาณดินขุดลอก 8,030,478 ลูกบาศก์เมตร

2. แนวร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน (ABC) กว้าง 60 เมตร ยาว 14.18 กิโลเมตร ลึก 3 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ปริมาณดินขุดลอก 3,366,663 ลูกบาศก์เมตร

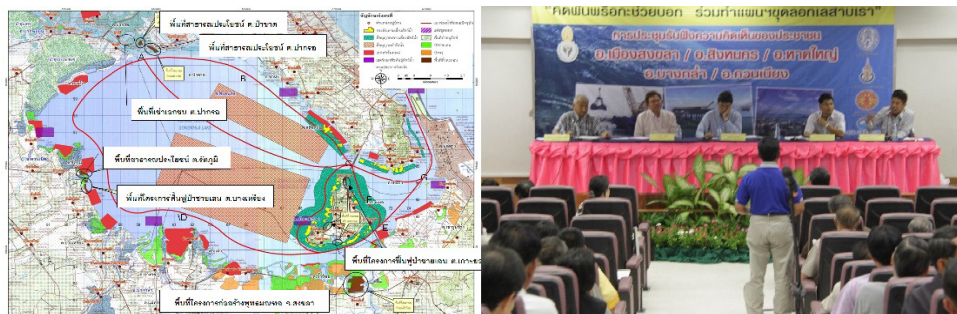
3. แนวร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องล่าง (ADE) กว้าง 60 เมตร ยาว 31.21 กิโลเมตร ลึก 3 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ปริมาณดินขุดลอก 6,299,772 ลูกบาศก์เมตร

4. แนวร่องน้ำรอบเกาะยอ (F) กว้าง 30 เมตร ยาว 11.79 กิโลเมตร ลึก 2 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ปริมาณดินขุดลอก 770,123 ลูกบาศก์เมตร

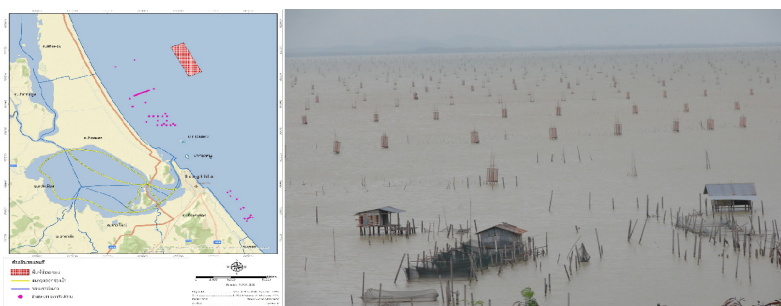
ตารางที่ 2 การออกแบบขุดลอกร่องน้ำของแต่ละร่องน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

แนวขุดลอกร่องน้ำ	ยาว (กม.)	กว้าง (เมตร)	ลึก (เมตร)	ปริมาตรตะกอน (ลูกบาศก์เมตร)
ร่องกลางทะเลสาบ (AC)	18.74	120	4	8,030,478
ร่องรอบทะเลสาบร่องบน (ABC)	14.18	60	3	3,366,663
ร่องรอบทะเลสาบร่องล่าง (ADE)	31.21	60	3	6,299,772
ร่องรอบ เกาะยอ (F)	11.79	30	2	770,123
ผลรวมปริมาณตะกอน				18,467,037

การขุดลอกร่องน้ำจะต้องดำเนินการจัดการทั้งตะกอนและการรื้อถอนเครื่องมือประมงก่อน ซึ่งการสำรวจพื้นที่ทั้งตะกอนบนบกโดยรอบพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างสามารถทั้งตะกอนได้ตามข้อเสนอแนะตามรูปที่ 15 จัดหาที่สาธารณประโยชน์สำหรับการทิ้งดินแต่ละอำเภอเสนอให้นายกองค้ำกรบริหารส่วนตำบลนายกเทศมนตรี ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ทำหน้าที่ในการหาสถานที่ทิ้งดินตะกอน อำเภอหาดใหญ่ มีพื้นที่สาธารณประโยชน์ในตำบลคูเต่า ประมาณ 600 ไร่ ควนหินเกลี้ยง 700 ไร่ ท่งทราย 350 ไร่ แหลมโพธิ์ 65 ไร่ บ้านควน 45 ไร่ ท่าหนองพรุ 300 ไร่ อำเภอบางกล่ำ มีพื้นที่สาธารณประโยชน์ ประมาณ 900 ไร่ เรียกว่าพรุหนองบ่อ ตั้งอยู่ในพื้นที่ หมู่ 1 2 3 4 และ 6 ไม่มีการบุกรุกโดยได้ขุดคูรอบไว้ อำเภอควนเนียง มีพื้นที่สาธารณะเนื้อที่มากกว่า 300 ไร่ และเป็นทั้งสาธารณะที่ยังไม่มีการบุกรุกทำประโยชน์ พื้นที่ทั้งตะกอนในทะเล ซึ่งเป็นแนวทางที่กรมเจ้าท่าได้ดำเนินการอยู่แล้ว ที่ผ่านมามีพบที่สามารถทั้งตะกอนในทะเลได้ ดังนั้นทางที่ปรึกษาโครงการจึงได้สำรวจพื้นที่ในทะเลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และใช้เกณฑ์กำหนดเหมือนกับที่ใช้มาตรฐานอยู่ โดยตำแหน่งพื้นที่ทั้งตะกอนในทะเลแสดงในแผนที่ ซึ่งอยู่นอกชายฝั่งจากปากทะเลสาบสงขลา ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร มีความลึกประมาณ 16 เมตร ตามรูปที่ 16 อย่างไรก็ตามจากการประชุมระดับจังหวัดมีข้อเสนอแนะให้นำตะกอนดินมาใช้ประโยชน์สาธารณะอีกด้วย



รูปที่ 15 พื้นที่ที่ถึงตะกอนจากการขุดลอกร่องน้ำบนบก และการประชุมประชาคมระดับจังหวัด



รูปที่ 16 พื้นที่ที่ถึงตะกอนในทะเล และไชนั่งในทะเลสาบสงขลา

สำหรับการรื้อถอนเครื่องมือประมงตามร่องน้ำที่จะขุดลอกร่องน้ำมีข้อเสนอแนะของประชาคม โดยชาวประมงทุกอำเภอต้องการให้รัฐชดเชยเยียวยาการรื้อถอนเครื่องมือประมง เนื่องจากชาวประมงต้องกู้เงินมาเพื่อทำเครื่องมือประมง

สรุปผล

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า 1) ชุมชนมีความต้องการให้ขุดลอกร่องน้ำและเห็นด้วยกับการขุดร่องน้ำ โดยชาวบ้านต้องการให้อยู่บริเวณชายฝั่งของแต่ละอำเภอมีระยะห่างจากชายฝั่งประมาณ 200 - 500 เมตร 2) การกำหนดเส้นทางขุดลอกร่องน้ำของชุมชนมีจำนวน 4 ร่องน้ำ ได้แก่ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ เพื่อการใช้ประโยชน์ในการระบายน้ำ การประมง การสัญจรทางน้ำ และการท่องเที่ยว 3) การจัดลำดับเลือกแนวการขุดลอกร่องน้ำตามลำดับ ได้แก่ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ 4) รูปแบบการขุดลอกร่องน้ำร่วมกับชุมชนพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ความกว้าง 120 เมตร ความลึก 4 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ความยาว 18.74 กิโลเมตร ปริมาณดินที่ขุดลอกประมาณ 8,030,478 ลูกบาศก์เมตร แนวร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน ความยาว 14.18 กิโลเมตร ปริมาณดินขุดลอกประมาณ 3,366,663 ลูกบาศก์เมตร กับแนวร่องล่าง ความยาว 31.2 กิโลเมตร ปริมาณดิน

ขุดลอกประมาณ 6,299,772 ลูกบาศก์เมตรโดยมีความกว้าง 60 เมตร ลึก 3 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด เท่ากันทั้ง 2 ร่อง แนวร่องน้ำรอบเกาะยอ ความยาว 11.73 กิโลเมตร ปริมาณดินขุดลอกประมาณ 770,123 ลูกบาศก์เมตร ความกว้าง 30 เมตร ลึก 2 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด โดยร่องน้ำทั้งหมดที่จะทำการขุดลอก กำหนดให้มีความชันด้านข้าง 1 : 10 มีข้อเสนอจากการประชุมกลุ่มให้นำตะกอนดินจากการขุดลอกร่องน้ำ ไปใช้ประโยชน์สาธารณะ รวมทั้งการหาพื้นที่ที่จะกอนดินที่เหมาะสมทั้งบนบกและในทะเล

อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวม พบว่า ประชาชนประกอบอาชีพประมงภายใต้ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาสำหรับการฟื้นฟูในการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัด สงขลา ได้เข้าร่วมประชุมเสวนาโดยให้ความสนใจมากทั้งการเข้าร่วมประชุมและการให้ความเห็นด้วย เป็นส่วนใหญ่กับการทำแผนการขุดลอกร่องน้ำ แต่จะมีชาวประมงที่ได้รับผลกระทบจากการขุดลอกร่องน้ำ รวมทั้งการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ แม้ว่าจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนต่าง ๆ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เช่น จูติอติณา ใจเพียร (2558) และ กัญญาณิษฐ์ กาฬภักดี (2557) รวมทั้งการวิจัยของ ศิริชัย กุมารจันทร์ และคณะ (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่า การจัดการทรัพยากรประมง ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สาเหตุเนื่องมาจากการขาดการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากร แต่อย่างไรก็ตามการจัดทำแผนพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการศึกษามายาวนาน มากกว่า 30 ปี มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทะเลสาบสงขลาจำนวนมากมาย แต่ก็ยังไม่ได้แก้ไขให้เป็น รูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคืนเงินของทะเลสาบ เมื่อมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา ประชาชนให้ความสนใจและเข้าร่วมประชุมจำนวนมากดังแสดงจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมทั้งระดับอำเภอ และระดับจังหวัด รวมทั้งการร่วมแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายที่เกิดจากความต้องการให้มีการขุดลอก จะเป็นประโยชน์อย่างมากกับการฟื้นฟูทรัพยากรในทะเลสาบสงขลาและชาวประมงบางส่วนก็ได้รับผล กระทบจากการขุดลอกซึ่งจะต้องมีแนวทางการเยียวยา แม้ว่าจะยังมีปัญหาอุปสรรคจากกระบวนการการมี ส่วนร่วม ดังเช่น จรูญ หนูทอง (2559) ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคเบื้องต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนว่าส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาขาดจิตสำนึก แต่ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนา ที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ อรพินท์ สฟ โชคชัย (2550) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการรับรู้สามารถให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการ ตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานติดตามตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมรับประโยชน์และเป็นเจ้าของ นโยบายสาธารณะ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนและการให้ประชาชนได้เข้ามา มีส่วนร่วมได้มากจะนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ในการจัดทำแผนพัฒนาสำหรับการฟื้นฟูในการขุดลอก

ร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จากความต้องการของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่างเพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ แต่ต้องการให้มีการชดเชยเครื่องมือที่ได้รับผลกระทบจากการรื้อถอนด้านการกำหนดเส้นทางขุดลอกแม้ว่าชุมชนต้องการกำหนดเส้นทางขุดลอกบริเวณพื้นที่ใกล้ชายฝั่ง แต่ก็ยังให้ความเห็นว่าการขุดลอกร่องน้ำสายกลางทะเลสาบจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด ด้านการจัดลำดับเลือกแนวเส้นทางขุดลอกร่องน้ำ จึงเป็นร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลาเป็นอันดับแรก และด้านรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำมีขนาดความกว้างและความลึกที่มีความเหมาะสมตามที่ประชุมได้มีความคิดเห็นร่วมกัน แต่ปริมาณดินตะกอนยังต้องการให้นำมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด ซึ่งการขุดลอกตะกอนในแหล่งน้ำที่ยังขึ้นรัฐควรสร้างความเข้มแข็งให้ทุกคนมีความเข้าใจในภาพรวมของกลุ่มน้ำ และเชื่อมโยงโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะทำให้การตกตะกอนลดลง พร้อมทั้งการแก้ปัญหาด้วยการบริหารจัดการที่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน มีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ในทุกพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาในทะเลสาบสงขลา (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร, 2555) การขุดลอกตะกอนร่องน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. การเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ในทะเลสาบสงขลาในแต่ละแนวขุดลอกร่องน้ำทางด้านการประมงพบว่า การเพิ่มจำนวนประชากรและปริมาณสัตว์น้ำในทะเลสาบสามารถกระทำได้โดยเพิ่มความลึกและเนื้อที่น้ำให้มากขึ้นโดยการขุดลอกเป็นร่องน้ำให้เป็นวงกลมเพื่อให้ทั้งน้ำและสัตว์น้ำไหลและเดินทางเข้าออกทะเลสาบได้โดยสะดวก ก็จะเป็นส่วนเพิ่มพูนผลในการจับต่อไป ดังนั้น การออกแบบร่องน้ำจึงควรมีการเชื่อมโยงต่อกันเป็นวงกลม ซึ่งทางด้านวิศวกรรมควรทำการออกแบบให้มีการเชื่อมโยงต่อไป

2. การสัญจรทางน้ำที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคตเมื่อมีการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง คาดว่าจะก่อให้เกิดการใช้เรือในการสัญจรทางน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นโดยนำชมคูทิวทัศน์ 2 ฝั่ง ดูนกน้ำที่ทะเลน้อย หมู่เกาะสี่ และหมู่เกาะห้า ล่องเรือผ่านทางร่องกลางทะเลสาบมีประโยชน์เกี่ยวกับความสะดวกของการใช้เรือ และทำเรือ การท่องเที่ยวในทะเลสาบสงขลาแม่น้ำจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชมวิถีชีวิตโดนด นาล และแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบทะเลสาบสงขลา

3. การบรรเทาอุทกภัยในลุ่มน้ำและการระบายน้ำดีขึ้น โดยพื้นที่คาบสมุทรสติงพระที่มีกบประสบปัญหาอุทกภัยโดยตลอด น้ำท่วมยังเป็นระยะเวลานานนับเดือนในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง ธันวาคม เกิดความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรม บ้านเรือน ทรัพย์สิน หากมีการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบสงขลา จะทำให้กระแสน้ำไหลเวียนได้ดีขึ้น คุณภาพน้ำดีขึ้น

4. การจัดพื้นที่ส่งเสริมเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่ง การวางแผนร่องน้ำเพื่อการฟื้นฟูสัตว์น้ำในทะเลสาบ ต้องอาศัยสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยง เพาะพันธุ์ และการปล่อยลงสู่ทะเลสาบสงขลาเป็นหลัก สัตว์น้ำที่เข้ามาจากทะเลอ่าวไทยสู่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีน้อย การมีร่องน้ำที่ลึกและกว้าง เป็นที่หลบภัยของสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น มีอุณหภูมิต่ำลง เหมาะเป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์น้ำโตขึ้น ขยายพันธุ์เองได้ มีขนาดและน้ำหนักเพิ่มขึ้น จึงสอดคล้องและเสริมกับสภาพการประมงในทะเลสาบปัจจุบัน

5. แนวทางการชดเชย ตามโครงการจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำ หากการจัดระเบียบเครื่องมือประมงในพื้นที่ยังเป็นไปไม่ได้ ซึ่งตามแผนงานคือ ในปีแรกต้องทำการจัดระเบียบเครื่องมือประมงก่อน หากจัดระเบียบได้ตามแผนที่ก็จะสามารถตั้งงบประมาณโครงการตามแผนที่ได้

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลา มีการประชุมทุกภาคส่วนแล้ว ดังนั้นจึงต้องการให้กรมเจ้าท่าเสนองบประมาณต่อรัฐบาลให้เร่งดำเนินการเพื่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อฟื้นฟูทะเลสาบ
2. การจัดระเบียบเครื่องมือประมงจะต้องให้มีการดำเนินการให้เรียบร้อยก่อนการดำเนินการขุดลอกร่องน้ำ
3. การใช้ประโยชน์จากดินตะกอนที่ขุดจากร่องน้ำจะเป็นทางเลือกที่ชุมชนต้องการนำไปใช้ประโยชน์

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษาโครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่างให้กับกรมเจ้าท่า ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ บริษัท ซี สเปคตรัม จำกัด และบริษัท เอส ที เอส เอ็นจิเนียริง คอนซัลแตนท์ จำกัด โดยมีผู้เชี่ยวชาญในหน่วยงานต่างๆ ที่ร่วมในการจัดประชุมเสวนาหลัก ได้แก่ ศ.ดร.ปริญญา นุฉนาค ดร.สุทัศน์ ลิศกุล ดร.มานะ ภัทรพานิช ดร.จามรี วรรณไกรโรจน์ รต.พยุง เนืองคำมา ผศ.พยอม รัตนมณี คุณจรรยา หยุทอง คุณสุวัตร บัวแถม รศ.ดร.นพรัตน์ บำรุงลักษณ์ คุณไหมมู่หน๊ะ สุกเส็ม และผู้ร่วมงานท่านอื่น ๆ ที่ยังมีอีกหลายท่านที่ยังไม่ได้กล่าวถึงในเอกสารนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาณิช์ กาฬภักดิ์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนบ้านไม้รูด ตำบลไม้รูด อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ไกรสร เพ็ญสกุล. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: ศึกษากรณีลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงคมนาคม. (2555). รายงานการประชุมสัมมนาและการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 1 วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2555 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2556ก). ร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.

- _____. (2556ก). รายงานการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 2 วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2556ค). รายงานการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 3 วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2556 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2557ก). รายงานการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 4 วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2557 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2557ข). รายงานการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 5 วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2557 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2558). รายงานการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 6 วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- จรรยา หุตทอง. (2559). กระบวนการมีส่วนร่วม. จาก <https://m.mgconline.com/south/detail/9590000124208>
- จิตติธิดา ใจเพียร. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน: ภายใต้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเนชั่น, ลำพูน.
- ศิริชัย กุมารจันทร์, กรกฎ ทองชะโชค, ชานินทร์ เงินถาวร, เอกราช สุวรรณรัตน์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (รายงานการวิจัย). สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- सानิตย์ บุญชู. (2527). การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน). (2555). การดำเนินงานด้านการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โครงการพัฒนาระบบคลังข้อมูล 25 ลุ่มน้ำและแบบจำลองน้ำท่วมน้ำแล้ง. กรุงเทพฯ: แอสติคอน คอร์ปอเรชั่น.
- อรพินท์ สฟโชคชัย. (2550). การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัย เพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural development participation: Concept and measure for project design implementation and evaluation*. New York: Cornell University Press.